

## Vaino vai vapaus?



Tämä *Historiallisen Aikakauskirjan* numero tarkastelee hyvin ajankohtaisia aiheita, nimittäin rajanvetoa ja rajojen ylittämisiä. Artikkeleissa ja lyhyissä kirjoituksissa tarkastellaan yhtäältä heimo- ja kansallisuusmääritelmiä sekä toisten kulttuurien tai kansojen kohtaamista. Toisaalta huomio kohdistuu karsinointiin, ääriilikkeisiin ja vainoihin.

Sirpa Aalto ja Mari Isoaho kohdistavat artikkeleissaan katseensa keskiaikaan. Aalto käsittelee keskiaikaista metsästyslainsäädäntöä ja sitä, mitä lainsäädäntö kertoo (tai ei kerro) metsästyksen ja riistan merkityksestä paikallisesti tai kansainvälisessä kaupankäynnissä. Mari Isoaho puolestaan tarkastelee venäläisten kronikoiden tapaa käsitellä Hämettä ja laajemminkin nykyisen Suomen aluetta ja sen asukkaita. Isoaho kiinnittää huomiota kronikoiden heimomääritelmiin ja niiden ongelmallisuuteen.

Muissa artikkeleissa liikutaan 1900-luvun Euroopassa, suurelta osin väkivallan tai konfliktin varjossa. Irina Takalan artikkeli käsittelee kansallisuuden merkitystä Stalinin Suuressa terrorissa. Esimerkkiaineistona ovat Karjalaa käsittelevät lähteet, ja suomalaisten kohtalot Karjalassa asetuvat laajempaan yhteyteensä.

Muita numeron artikkeleita kehystävät kylmä sota sekä sen päättyminen ja uudellenarviointi. Hanna Korsberg analysoi sitä, millainen merkitys vuoden 1959 kansainvälisellä teatterialan konferenssilla oli yhtäältä suomalaisille ja toisaalta kansainvälistyvälle, kylmän sodan jakamalle teatterimaailmalle.

Matti Välimäen ja Tommi Kotosen artikkeleissa liikutaan myös Suomen maaperällä, joskin aiheena ovat kansainväliset kohtaamiset. Välimäki käsittelee Suomen suurten puolueiden pakolaispolitiikkaa ja sen muutoksia kylmän

sodan ilmapiiristä 2000-luvulle. Tommi Kotonen puolestaan kääntää katseensa marginaaliin eli kylmän sodan jälkeiseen suomalaiseen äärioikeistoon ja sen pyrkimykseen päivittää viholliskuvansa kommunismin jälkeisessä maailmassa.

Artikkelit käsittelevät enimmäkseen 1900-luvun poliittisia tapahtumia ja keskusteluja. Käsitellyillä ilmiöillä on kuitenkin myös vahva ja huolestuttava yhteys nykypäivään. Länsimaat ovat jo hyvän aikaa nähneet tulevaisuuden kansainvälisenä ja globalisoituvana, mutta viime vuosina on käynyt selväksi, että monet aiemmin arvostetut kansainvälisyyden tavoitteet ovat vastatuulella.

Globaali keskinäinen riippuvuus tuskin hellittää, mutta kiristynyt ja hermostunut ilmapiiri ei voi olla vaikuttamatta politiikkaan, yleiseen maailmankuvaan ja myös tiedemaailmaan. Tiedepoliitikassa elää yhä voimakkaasti puhe kansainvälisyydestä ja avoimuudesta, mutta millaiset ovat tieteen reunaehdot ja mahdollisuudet tulevaisuudessa? Jos kansainvälinen vuorovaikutus ja ajatustenvaihto joutuu vastatuuleen, sillä on vaikutuksensa myös suomalaiseen tiedekenttään.

Alkusyksystä eurooppalaisessa mediassa levisi laajasti uutinen ansioituneesta suomalaistutkijasta, joka oli sadan muun EU-maan kansalaisen lailla saanut Britannian viranomaisilta kehotuksen poistua maasta. Tämä kehoitus tuli huolimatta siitä, että tutkijalla oli hyvä rahoitustilanne, hän maksoi veronsa Britanniaan ja oli naimisissa britin kanssa.

Poistumiskehotukset todettiin vahingossa postitetuiksi, mutta asian selvittely oli raskasta ja tapaus tarjoaa yhden esimerkin siitä, millaisia varjoja nykyinen ilmapiiri heittää tiedemaailmaan. Samaan aikaan monissa maissa yliopistot instituutioina ovat joutuneet ahtaalle. Turkin tilannetta on seurattu huoli sydämessä. Euroo-

passa, unionin jäsenmaassa, Unkarin Central European University on joutunut poliittisesti ahtaalle. Yhdysvalloista taas kantautuu tietoja, että ilmastonmuutoksen tutkijoita painostetaan loiventamaan tutkimuksessa käyttämiään käsitteitä, jos mielivät saada rahoitusta.

Tilanteet, joissa tieteen tekijät eivät ole enää arvostettuja eivätkä tervetulleita, palauttavat historioitsijan mieleen helposti esimerkiksi maailmansotien välisen ajan ja tutkijoiden siirtymisen Saksasta muihin, tuolloin vastaanottavaisempiin maihin. Havainnot herättävät myös huolen siitä, että tulevaisuudessa tieteen periaatteet ja vapaus voivat jälleen kerran jäädä altavas-taajan asemaan.

Samanaikaisesti on tietenkin korostettava, että on myös rinnakkaisia hyvin myönteisiä yhteistyön ja vuoropuhelun juonteita, ja meillä on edelleen mahdollisuuksia edistää tiedettä yleisesti ja historiantutkimusta erityisesti. Myös

tämän numeron konferenssiraportit ja muut katsaukset osoittavat, että meneillään on paljon kiinnostavaa yhteistyötä, jossa tartutaan aikakauden temaattisiin ja teknologisiin haasteisiin.

Historioitsijat kohtaavat yhä yli yliopistojen, naapurimaiden, digitaalisten ja maantieteellisten rajojen. Historiallisen tiedon käytöllä voi olla myös tärkeä merkitys arjessa, kuten Satu Lidmanin kuvaamissa opetustilanteissa, joissa koulujen ja sosiaalialan työntekijät pohtivat menneisyyden perheväkivaltaa ja sen perintöä nykypäivässä. Myös kirja-arvioissa ja muissa lyhyissä jutuissa sivutaan historiantutkimuksen eettisiä velvoitteita ja mahdollisuuksia osallistua nykypäivän keskusteluihin ja vaikuttaa historian käyttöön.

Mieluisa tehtäväni on kiittää jälleen kerran kaikkia kirjoittajia, arvioitsijoita ja lyhyempien juttujen kirjoittajia sekä toimitusta kaikesta tehdystä työstä. Toivotan hyviä lukuhetkiä *Historiallisen Aikakauskirjan* uusien artikkelien parissa!

ANU LAHTINEN

ANU.Z.LAHTINEN@HELSINKI.FI